

Μνήμων

Τόμ. 12 (1989)

ΜΝΗΜΗ ΑΛΚΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ-ΝΕΣΤΟΡΟΣ

ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.464](https://doi.org/10.12681/mnimon.464)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΟΛΙΤΗΣ Α. (1989). ΜΝΗΜΗ ΑΛΚΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ-ΝΕΣΤΟΡΟΣ. *Μνήμων*, 12, 391–392.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.464>

ΜΝΗΜΗ ΑΛΚΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ-ΝΕΣΤΟΡΟΣ

Κρίμα. Η Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος δεν έπρεπε να πεθάνει τόσο νέα· έπρεπε να ζήσει πολύ ακόμα, ως τα βαθιά γεράματα. Γιατί θα ήταν πάντα το ίδιο λαμπερή και ακτινοβόλα, το ίδιο έτοιμη να δοκιμάσει κάτι νεότερικό, ποτέ δεν θα χανόταν στην επανάληψη. Γιατί θα μπορούσαν έτσι να τη γνωρίσουν και να τη χαρούν περισσότεροι, καινούριοι μαθητές, καινούριοι φίλοι. Όμως οι Μοίρες αλλιώς τα γράφανε· ίσως να έκριναν πως μιας και την είχαν τόσο απλόχερα μοιράνει, κάπου θα έπρεπε να την εκδικηθούν. Και την εκδικήθηκαν άγρια.

Η Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, τρίτη και ύστερη κόρη του Στίλωνα Κυριακίδη, γεννήθηκε το 1935 στη Θεσσαλονίκη. Εκεί μεγάλωσε, εκεί σπούδασε, εκεί έζησε. «Είμαι Μακεδόνα» έλεγε η ίδια, μ' αυτόν τον ιδιαίτερο τόνο-της, που δεν ήξερες να ζυγιάσεις πόσο πίστευε και πόσο ειρωνευόταν τον λόγο-της — και τα δυό, πάντως.

Το να είσαι κόρη — και πολυαγαπημένη κόρη — του Στίλωνα Κυριακίδη σήμαινε πάρα πολλά· ο Κυριακίδης ήταν το μέγα ακωνάρι της Φιλοσοφικής Σχολής, ολόκληρου του Πανεπιστήμιου από την ίδρυσή-του. Η Άλκη το ένιωσε αυτό το «πάρα πολλά», το βίωνε, το πλήρωνε και το εισέπραττε· πάσχιζε πάντοτε να το αξίζει — πρώτη να τελειώσει το σχολείο, πρώτη να μπει στο πανεπιστήμιο, πρώτη και καλύτερη μ' ό,τι καταπιανόταν. Τι θα πει «δευτέρα ποιότητα» δεν το ήξερε.

Για τη χρονιά 1956-57 πήρε μια υποτροφία για το πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνια· εκεί παντρεύτηκε τον Στέλιο Νέστορα. Αποφοίτησε από το Αριστοτέλειο το 1958, δούλεψε για ένα διάστημα σε ιδιωτικό εκπαιδευτήριο και το 1960 διορίστηκε βοηθός στην έδρα της «Θρησκείας των αρχαίων Ελλήνων, του ιδιωτικού αυτών βίου και της Λαογραφίας». Εντωμεταξύ, το 1959, είχε γεννηθεί ο Στίλων Νέστωρ.

Το 1966 υποστήριξε τη διδακτορική-της διατριβή «Τα υφαντά της Μακεδονίας και της Θράκης» (Αθήνα 1965), και την ίδια ακαδημαϊκή χρονιά, με υποτροφία του Ι.Κ.Υ. παρακολούθησε στο Παρίσι μαθήματα στην École Pratique des Hautes Études — τον Κώστα Αξελό, τον Jean-Pierre Vernant, τον Claude Lévi-Strauss. Γοητεύτηκε απ' όλους, κυρίως από τον τελευταίο — και ήξερε να γοητεύεται· δηλαδή και ν' αφήνεται στη μαγεία, αλλά και να ενεργοποιεί το μυαλό-της — και την επιστημονική-της σκέψη την καθόριζε πια για καιρό ο Lévi-Strauss. Προσπάθησε να συλλάβει την προβληματική-του, να διερευνήσει τις πιθανότητες προσαρμογής-της στα δικά-μας ζητήματα, να υφάνει την ευαισθησία-του στον στοχασμό-της. Ήταν ο δεύτερος μεγάλος-της δάσκαλος ύστερα από τον Στίλωνα Κυριακίδη. (Αλλά δεν ήταν οι μόνοι· η Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος ήξερε να μαθαίνει, και να το αναγνωρίζει). Λίγο ύστερα από την επιστροφή-της στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης άρχισε να διδάσκει Λαογραφία· βοηθός πρώτα, καθηγήτρια από το 1976. Για ένα διάστημα που η δικτατορία την είχε απομακρύνει από τη θέση-της, δίδαξε στο γυμνάσιο Βασιλικών Χαλκιδικής.

Η ανάγκη για λογική οργάνωση της σκέψης, κι ακόμα περισσότερο για λογική διατύπωση, καθόρισε την επιστημονική-της παραγωγή. Ποτέ δεν έπιανε τη γραφομηχανή αν δεν έκρινε πως το θέμα που την απασχολούσε είχε ολότελα ξεκαθαρίσει μέσα στο μυαλό-της, και την παράταγε δύσκολα: έπρεπε και η φράση, και κυρίως η δομή του γραπτού που ετοιμάζε, να είναι τέτοια που να διαφαίνεται αμέσως και σαφώς από πού έπρεπε να ξεκινήσει, πώς να πορευτεί και πού να καταλήξει το μυαλό του αναγνώστη. Και τα θέματα που την απασχολούσαν δεν ήταν ποτέ μερικά ή απλές λεπτομέρειες.

Προσπάθησε λοιπόν στον επιστημονικό-της χώρο να πιάσει το νήμα απ' την αρχή, να βρει τις κύριες συντεταγμένες που ορίζουν τον παραδοσιακό πολιτισμό, να τον σπλλάβει ενιαίο, και ταυτόχρονα να διακρίνει πώς ακριβώς τον είχαν εννοήσει οι παλιότεροι και γιατί τον είχαν εννοήσει διαφορετικά. Η «Θεωρία της ελληνικής λαογραφίας. Κριτική ανάλυση» (Αθήνα 1978) αποσκοπεί στο δεύτερο σκέλος: τα «Λαογραφικά μελετήματα» (Αθήνα 1976) και οι «Δώδεκα μήνες» (Θεσσαλονίκη 1982) περικύκλωναν το πρώτο. Δεν έχουν μεγάλη έκταση οι εργασίες-της, όμως αποτελούν ένα συνολικό βήμα προς την ωριμότητα της Λαογραφίας: μία αίτηση ενηλικίωσης της επιστήμης.

Τα τελευταία χρόνια είχε αναζητήσει καινούριους, συμπληρωματικούς δρόμους. Με την προσοχή στραμμένη πάντα στην πρωτοπορία του στοχασμού, θέλησε να γονιμοποιήσει κάποιες νεότερες θεωρητικές προσεγγίσεις: οδηγήθηκε λοιπόν στην «προφορική ιστορία», και επέλεξε για πεδίο τους Πόντιους πρόσφυγες της Θεσσαλονίκης. Αυτό το θέμα την απασχολούσε και στα μεταπτυχιακά φροντιστήρια στο Πανεπιστήμιο: πρόφτασε να μας δώσει μερικές μόνο πλευρές. Μα τα πανιά-της είχαν φουσκώσει για καλά.

Και δεν ήταν μονάχα ούτε κυρίως ο γραπτός λόγος: η επιστημονική-της παρουσία, ή καλύτερα να το πω σκέτα: η παρουσία-της, ήταν παντού, ξεχωριστή κι αδευτέρωτη. Στο Πανεπιστήμιο, τον κορμό της ζωής-της, στα μαθήματα και τις συνελεύσεις, στην «Τέχνη», στις δημόσιες ομιλίες-της ή τις ιδιωτικές παρέες. Ζωηρή κι ευχάριστη, πάντα πολύ ευχαριστημένη από κάτι που είχε δει, διαβάσει ή κάνει χτες είτε την προηγούμενη βδομάδα είτε τον τελευταίο καιρό, άλλοτε πάλι οργισμένη για κάτι άλλο — ποτέ δεν μπορούσες να προβλέψεις πότε θα ξέσπαγε και θα κόρωνε κι ούτε πότε θα καταλάγιαζε ο θυμός-της. «Έτσι μ' έγω», έλεγε και γελούσε. Αλλά όπως χαιρόταν εξαιρετικά το καθετί ή όπως δεν ένιωθε κανέναν φόβο να παραδεχτεί ότι είχε άδικο, το ίδιο περίμενε να της αναγνωρίσουν το δίκιο-της ή άναβε όταν έβλεπε κάτι απαράδεκτα στραβό ή κάτι που το αισθανόταν εχθρικό-της. Είχε αίμα στις φλέβες-της, όπως είχε και μυαλό στο κεφάλι-της. Και πάνω απ' όλα μια αγάπη, μια τρυφερότητα για τους ανθρώπους και τα πράγματα βάραινε πάντοτε στη ζυγαριά της κρίσης και της καρδιάς-της. Έτσι κεφάτη ή θυμωμένη, απείρκεπη ή στοχαστική, επιθετική ή μελιχια, απορημένη ή διεισδυτική, η Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος κέρδιζε τον αντικρινό-της, κέρδιζε τη ζωή. Αναρρωτιέμαι αν θα ξαναφανεί εύκολα τέτοιος άνθρωπος.

Έναν ολόκληρο χρόνο τώρα πάλαιψε όχι με τον θάνατο — αυτόν τον αγώνα τον είχε οριστικά χάσει — αλλά με τη ζωή. Με τον πόνο, με τον φόβο, με την αίσθηση του τέλους. Έζησε την πιο τραγική εκδοχή του ανθρώπινου, όπου οι πόνοι δεν γίνονται γνώση, δεν γίνονται τίποτα. Μα αν σταματάει ο νους όταν τα σκέφτεται κανείς, αν μιας ζωής χαρές δεν αντιζυγιάζουν τις ύστερες οδύνες, η Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος θα μείνει έτσι πιο ακριβή στη θύμησή-μας.

ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ